

Hanna Makurat

Òsoblëwòscë jãzëka tlómaczënkù na kaszëbiznã bôjczy pt. "Сказка о рыбаке и рыбке" Aleksãdra Sergiejewicza Pùszkina

Acta Cassubiana 19, 365-374

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Hanna Makurat
Gdańsk

Òsoblëwòscë jãzëka tłómaczënkù na kaszëbiznã bôjczy pt. *Сказка о рыбаке и рыбке* Aleksãdra Sergiejewicza Pùszkina

Kaszëbizna ùziwónò przez Floriana Cenówã dzélowò òstała ju zbadérowónò i òpisónò. Przede wszëtczim nót je wëmienic articzel Pawła Smòczińszcégò zatitlowóny *Stosunek dzisiejszego dialektu Sławoszyna do języka Ceynowy*¹, w jaczim àutor przeanalizowòł teksté, chtërne nalazłë sã w czãdnikù „Skòrb Kaszëbsko-słowjnskjé mòvé” z 1866 rokù, a téz ksążkã *Zarés do grammatikj kasébskosłowjnskjé mòvé*² z 1879 rokù i robòtã pt. *Móje spòstrzeženjo prze przerwèranju wuwog Ismaela Sreznjevskjeho nad mównã kaszëbskã*³. Smòczińszci pòdrobno òpisòł fòneticzné znanczi òdzdradloné w pasownym òrtografnym zapisënkù badérowónëch publikacjów Cenówë, jich mòrfologiczné i słowiznowé znanczi i w mòlim stãpniu téz dól bôczënk na syntaksã. Pòstãpno lingwista przérównòł kaszëbiznã analizowónëch XIX-wiecznëch tesktów z òsoblëwòscãma sławòszinšczci gwarë ùziwóny w pòłowie XX stalatégò. Célã badérowaniów Smòczińszcégò bëło naléżenié pòspòlnëch znanków w tekstach reprezentëjãcëch nã samã gwarã, le pòwstałëch w rozjinaczeni 100 lat. Lingwista doszedł do swiãdë, że przez jedno stalaté sławòszinšczci dialekt baro sã zjinacził, przede wszëtczim zanikłë archajizmë, a pòkazałë sã innowacje na rozmajitëch rówiznach jãzëka.

Pòstãpnyma wòżnyma badérowaniamã jãzëka ùziwónégò przez Floriana Cenówã bëłë robòtë prowadzoné przez Jerzégò Trédra. W jegò ksążcë pòd titlã *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia* jeden rozdzél pòswiãcony je kaszëbiznie Floriana Cenówë⁴. Àutor na spòdlim wëbrónëch tekstów sławòszinšcégò

¹ P. Smoczyński, *Stosunek dzisiejszego dialektu Sławoszyna do języka Ceynowy*, w: *Konferencja pomorska (1954). Prace językoznawcze*, Warszawa 1956, s. 49-86.

² F. Ceynowa, *Zarés do Grammatikj Kasébsko-Słowjnskjé Mòvé*, Poznań 1879.

³ F. Ceynowa, *Móje spòstrzeženjo prze przerwèranju wuwog Ismaela Sreznjevskjeho nad mównã kaszëbskã*, w: F. Ceynowa, *Uwagi o kaszubszczyźnie*, oprac. J. Treder, *Mały zbiór wyrazów kaszubskich*, oprac. H. Popowska-Taborska, Wejherowo – Rumia – Pelplin 2001, s. 61-130.

⁴ J. Treder, *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 71-114.

pisarza dokònòł òpisènkù fòneticznëch, mòrfòlogicznëch, leksykalnëch znan-
ków, a téż miòł starã òbtaksowac jãzëk ùziwóny przez Cenówã. Lingwisticznò
analiza (w zasygù òrtografii i fòneticzi, mòrfòlogii, syntaksë a leksyczi) dwùch
dokazów sławòszinščégò àutora òstała téż dokònónò w ksążce *Rozmòwa Pòlò-
cha z Kaszëbã. Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchá*, òbrobiony przez Jerzégò Trédra,
a wëdóny w serii Biblioteka Pisarzy Kaszubskich⁵. Za to mòwnoznajemnë do-
przińdzenia Floriana Cenówë òstałë zbadérowónë przez Édwardã Brézã w ro-
bòce pt. *Florian Ceynowa jako językoznawca*⁶. Wòrt je téż nadczidnac, że wëszło
drëkã historicznë òbrobienië tikającé sã Cenówë pòd titlã *Życie i dzieła Flo-
riana Ceynowy (1817-1881)* pòd redakcją Józefa Bòrzëszkòwsczégò⁷.

Nizòden z wëzi wëmienionëch dokazów nie tikòł sã równak przetłóma-
czonégò przez Floriana Cenówã tekstu ruszci bójczy Aleksãdra Sergiejewicza
Pùszkina *Сказка о рыбаке и рыбке*, wëdrëkòwónégò pò kaszëbskù pòd titlã
Wò rébòku é ribce w czãdnikù „Skòrb Kaszëbsko-słowjnskjé mòwë” w 1986 rokù⁸.
Célã hewòtnégò artikla je òpisanie jãzëkòwëch znanów kaszëbszczégò prze-
łożènkù tegò tekstu. Kaszëbizna Cenówë zwënògòwónò w przewòlònym tló-
maczènkù nie òstała nigdzie òbgòdónò, za to pòwstałë dwie robòtë mòjégò àutor-
stwa tikającé sã jiwrów Floriana Cenówë z translacją kùlturowëch znanów
(*Uwarunkowane kulturowo zmiany językowe w kaszubskim przekładzie „Bajki
o rybaku i rybce” Aleksandra Siergiejewicza Puszkina*)⁹, a téż semanticznëch
zjinaczeniów dokònónëch przez àutora przekładu (*Zmiany semantyczne
w przekładzie na język kaszubski utworu Aleksandra Siergiejewicza Puszkina
„Сказка о рыбаке и рыбке”*)¹⁰.

Hewòtny articzël je pierszim òpisènkã znanów kaszëbszczi mòwë w wëkònò-
nym przez Floriana Cenówã tlómaczenim bójczy Pùszkina. Pò lekturze kaszëb-
skòjãzëczny wersji bójczy mòże scwierdzëc, że translacjò Cenówë przedstòwiò
kaszëbską mòwã XIX stalatégò. Prawidła pisènkù zwënégòwónë przez àutora
przekładu bëłë przez niégò samégò ùsazoné. Cenówã dól zòczãtk lëteraturze
w kaszëbsczim jãzëkù, a proces sztòłtowaniò sã sztandardowi kaszëbiznë zaczął

⁵ F. Ceynowa, *Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbã. Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchá*, opracowanie, wstëp
i przypisy J. Treder, Gdańsk 2007, s. 53-66.

⁶ E. Breza, *Florian Ceynowa jako językoznawca*, „Rocznik Gdański”, t. XLIII, 1983, z. 2, s. 59-85.

⁷ J. Borzyszkowski, *Życie i dzieła Floriana Ceynowy (1817-1881)*, red. J. Borzyszkowski,
Gdańsk 2012.

⁸ F. Ceynowa, *Wò rébòku é ribce*, „Skòrb Kaszëbsko-słowjnskjé mòwë”, 1986, nr IX, s. 128-132.

⁹ H. Makurat, *Uwarunkowane kulturowo zmiany językowe w kaszubskim przekładzie „Bajki
o rybaku i rybce” Aleksandra Siergiejewicza Puszkina*, „Język a Kultura”, t. 26, 2016, s. 347-
-354.

¹⁰ H. Makurat, *Zmiany semantyczne w przekładzie na język kaszubski utworu Aleksandra
Siergiejewicza Puszkina „Сказка о рыбаке и рыбке”*, w: *Językowy, literacki i kulturowy obraz
Pomorza*, t. 3, red. A. Iwanowska, M. Klinkosz, Z. Lica, Gdańsk 2016, 127-138.

sã prawie razã z pòkazanim sã ùtwòrstwa i dolmaczènków tegò àutora. Twòrzył òn lèteracczi kaszèbsczi jãzèk na spòdlim swòji domòcy gwarè wsè Sławòszèno i znanczi negò dialektu widzec je w tlómaczènkù bójczi Pùszkina.

Nòprzòd przedstawiã òrtograficznè regle wèzwèskóné przez Cenòwã w przèkladze *Wò rébòku é ribce* i òddzradlony w nèch prawidłach pisènkù spòsòb artikulacji samòzwãków i spòłzwãków, jaczi w gwèsnym stãpniu je zanòleżny òd jich realizacji w sławòszinèczim dialekce.

Pòchòdajãcy z dównèch krótczich *ĩ, *j̃, *ũ samòzwãk szwa, zapisywóny w teròczasnym pisènkù jakno *ë*, w dolmaczènkù Cenòwè òznòczóny je jakno *é*, np.: *starészkã* (1 wers), *zélé* (3 wers), *grépce* (4 wers), *rébé* (5 wers), *starészka* (wersè 6, 38, 59, 82, 104, 118, 145, 170, 203), *przédzòno* (6 wers), *drégj* (9 wers), *przèszedł* (wersè 8, 10, 12), *proséc* (14 wers), *décht* (42 wers), *pérzinkę* (44 wers), *przéplènę* (wersè 46, 68, 92, 187), *széję* (107 wers), *bócékj* (109 wers), *postészni* (110 wers), *cobé* (178 wers), *sluzéla* (178 wers), *béla* (wersè 179, 196), *pòstégach* (wersè 179, 196), *wałé* (184 wers), *nadéłé* (184 wers), *zloscé* (184 wers), *szémjã* (185 wers), *véjã* (185 wers), *cobés* (195 wers), *chatépka* (202 wers). W czile przèmiòrach òdnotérowóny òstòł zapisènk òmòwiònégò tuwò zwãkù lètrã *e*, np.: *szkaleje* (wersè 72, 170), *przeplènę* (136 wers), *zeczisz* (137 wers), *abe* (194 wers), *sluzéla* (195 wers) i gwèsno samòzwãk nen bël artikulòwany przez àuto-ra tlómaczeniò jako *e*.

Prasłowianèczi dłudzi zwãk *ã* colemało w òrtografii Cenòwè je zapisywóny lètrã *ó* (to prawie dzãka Cenòwie lètra ta dzysdnia je brèkòwónò w kaszèbsczim pisènkù), jakò pòjawiła sã w nòslèdnèch przèmiòrach: *ròz* (wersè 9, 11), *zlotò* (wersè 14, 24, 54, 75, 143), *jò* (wersè 17, 30, 122), *zazãdòsz* (18 wers), *njedò* (73 wers), *zmjarzlò* (74 wers), *pòlonè* (80 wers), *wurãgò* (83 wers), *nòbarzi* (83 wers), *snòzè* (109 wers), *targò* (111 wers), *wòdzévò* (112 wers), *coròz* (118 wers), *pòsétò* (119 wers), *wuròczéla* (128 wers), *zòwusznicã* (128 wers), *drégò* (169 wers), *bùrzò* (183 wers), *zòs* (202 wers), *stòrò* (202 wers). Czasã dówny dłudzi samòzwãk *ã* w kaszèbsczim dolmaczènkù bójczi Pùszkina je òznòczóny jakno: *ò*, np.: *zòs* (wersè 6, 140), *bjòj* (24 wers), *wòdpòvjòdò* (189 wers), *pitò* (wersè 68, 92), *zlotò* (wersè 100, 106, 178), *vjtòjze* (113 wers), *spòkójnò* (158 wers), *stòrò* (202 wers), abò jakno *é*, np.: *czèrnim* (8 wers), *chcél* (35 wers), *vjèlgjèho* (wersè 2, 37, 193), abò jakno *é*, np.: *wòłét* (45 wers), *vjèlgjè* (wersè 66, 134), *vjèlgò* (157 wers), *vèsmjèvèł* (165 wers), *wòdpòvjòdò* (189 wers). Zwènégòwanie przez Cenòwã nèch prawie lètrów mòze wskòzèwac, że àutor dówny dłudzi samòzwãk *ã* wèmòwiòł jakno zwãk pòstrzèdny midzè *o* i *e*.

Prasłowianèczi dłudzi samòzwãk *ë*, jaczi w teròczasny òrtografii zapisywóny je lètrã *é*, na całi kaszèbsczi òbèndze artikulòwany je jakno zwãk zblèzajãcy sã do *i*; ò taczi wèmòwie tegò samòzwãkù przez Cenòwã mòze swiòdczèc jegò zapisènk lètrã *è*, np.: *samèho* (2 wers), *vjèlgjèho* (176 wers), *zèł* (1 wers), *Twojèho*

(25 wers), *svè* (wersè 26, 33), *novèho* (52 wers), *novè* (wersè 56, 58), *vjèlgjè* (66 wers), *swòjè* (78 wers), *pòlonè* (80 wers), *pésznè* (81 wers), *snòžè* (109 wers), *całè* (126 wers), *nalèvają* (151 wers), *nòdrožszè* (151 wers), *kòlnèrz* (162 wers), *dvjèrzach* (163 wers), *vèsmjèvèł* (165 wers), *vèsèłò* (171 wers), *njè* (wersè 172, 196), *swòjè* (201 wers), *vèjtale* (202 wers), *rozvalonè* (204 wers); leno wèjimkòwò je òn zapisóny jakno *e: naprzek* (181 wers). Czasā dówny dłudzi zwāk *ē* je òznòczóny – przènòleżną dlò szwa – lètrą *é: té* (23 wers), *dèbòvé* (81 wers), *wòdzéwò* (112 wers), *témj* (157 wers), zwènégòwóną tuwò gwèsno òmiłkòwò.

W kaszëbsczim jãzèkù ni ma rozjinaczeniò zwāków *i, y*; wèstąpiwò w kaszëbiznie leno samòzwāk *i*, a lètrā *y* wèzwèskiwò sā w teròczasny kaszëbsczy òrtografii, cobè brèkòwnik jãzèka – na mòdło pòlsczégò jãzèka – nie ùznòwòł lètrè *i* (nachòdający sā pò spòłzwākach *c, dz, s, z* i pò cwiardim *n*) za znak zmitczeniò. W regłach pisènkù, zwènégòwònèch przez Cenòwā w dolmaczènkù *Wò rébòku é ribce*, w ògle ni ma lètrè *y*, ale wiedno brèkùje òn *i*, np.: *czèrnim* (8 wers), *trzeci* (11 wers), *dzis* (30 wers), *dzirzkj* (36 wers), *vjdzì* (58 wers), *postészni* (110 wers).

W kaszëbiznie – jinak jak w pòlsczi mòwie – artikùlaciò samòzwākù *ó* nie je równò wèmòwie *u*. Pierszi z wèmienionèch zwāków wèmòwiò sā jakno pòstrzédny midzè *u, o*. W teksce tlòmactieniò bójczy Pùszkina colemało òmòwióny tuwò zwāk òznòczóny je lètrą *ó*, chòc w niechtèrnèch słowach – lètrą *o: dodom* (33 wers), *vrocé* (wersè 63, 120, 174), *vrocèł* (wersè 102, 146), *krolevskj* (147 wers).

Dówny krótczi nosowi samòzwāk w dolmaczènkù *Сказки о рыбаке и рыбе* zapisywò sā lètrą *ę*, np.: *njewòdę* (5 wers), *przędła* (6 wers), *kałę* (8 wers), *zaczę* (14 wers), *głòsę* (15 wers), *vékupję* (wersè 17, 18), *czéprènę* (111 wers), *radzę* (131 wers), *przeplènę* (136 wers), *stèpjç* (125 wers), *stòłę* (149 wers), *mèżę* (171 wers), *chlustnę* (198 wers), *nadèłé* (184 wers), *chòdzę* (185 wers). Taczè òznòczeniè tegò zwākù gwèsno wènikò z felènkù pasowny czcònczi dlò òznòczeniò nosowégò *a*.

W tlòmactenim na kaszëbsczy jãzèk bójczy Pùszkina mòže téz nalezc przèmiòrè zamianè przèdny nosòwczì w samòzwāczì *i, ě: vjci* (59 wers), *vdzék* (166 wers). W dolmaczènkù Cenòwè pòkazywają sā téz fòrmè z wtòrzną nosowòscą przed spòłzwākama *m, n* abò rzadzy *ń: kròlevjånko* (wersè 49, 71, 95, 139, 190), *gburzcąnką* (wersè 87, 98), *szlachcąnką* (wersè 88, 99, 121, 130, 141), *zånk* (103 wers), *szlachcånko* (113 wers), *stånjè* (116 wers), *mąm* (191 wers). W òbrèmienim wòkalicznégò systemù nót je dac bòczènk na zwènégòwaniè fòrmè jistnika z zakùnczenim tipù *-ijò / -ějò: rebélijå* (140 wers), jaczé òb czas ewòlucji jãzèka skrócèło sā na skùtk kòntrakcji.

Labializaciå samòzwākù *ò* pò spòłzwākach *k, g, ch (h), p, b, f, w, m* Cenòwa wnet wiedno òznòczò za pòmòcå sztriszka pòchilonégò òd lewi do prawi stronè

– dolmaczéra bójczy Pùszkina jakno pierszi wprowadzył taczé òznócnienié dló labializowónèch zwáków, np.: *mòrza* (2 wers), *swòjã* (1 wers), *njewòdę* (5 wers), *mòrze* (wersë 7, 16, 26, 33, 44, 66, 134, 199), *mòrskã* (10 wers), *mòja* (24 wers), *pò* (27 wers), *pòvjedzët* (29 wers), *pò* (32 wers), *chòcbé* (wersë 34, 41), *wòłët* (45 wers), *wòdpòvjòdò* (wersë 48, 54, 75, 93, 100, 138, 143), *kòrétka* (52 wers), *Bògę* (wersë 55, 101), *kòréto* (wersë 56, 58), *pòszedł* (65 wers), *pòmácéto* (66 wers), *przèskòklé* (161 wers), *kòlnèrz* (162 wers), *pòstégach* (179 wers), *pòvjedzec* (181 wers), *chòdżę* (185 wers), *wòłac* (186 wers), *wògònę* (198 wers), *pò* (198 wers), *wòdze* (198 wers), *głębòkje* (199 wers), leno wëjimkòwò zwák nen zapisywóny je lëtrã *o*, np.: *drogo* (17 wers); *królevjãnko* (wersë 49, 71, 95, 139, 190), *komjn* (80 wers), *swjecko* (83 wers), *szlachcãnko* (113 wers) *królevstwo* (126 wers), *dlugo* (200 wers), *poszedł* (201 wers). Czëj labializowóny zwák ò nachòdò sã na zòczãtkù słowa, przed lëtrã *o* pòkazywò sã lëtra *w*: *wònj* (3 wers), *wòn* (wersë 7, 11, 20, 22, 43, 45, 58, 65, 67, 78, 91, 135, 148, 156, 182, 186, 200, 201), *wò* (29 wers), *wòdpòvjòdò* (wersë 48, 54, 70, 75, 93, 100, 138, 143), *wò* (74 wers), *wòkjenkę* (82 wers), *wòkrãzajã* (107 wers), *wòna* (wersë 111, 149, 192), *wòdzévò* (112 wers), *wòczu* (160 wers), *wògònę* (198 wers), *wòdpravę* (200 wers). Leno w jednym słowie cëzégò pòchòdaniò labializacjò nie òstãła òznóczonò *oceanje* (wersë 177, 194) i wédòwò sã, że àutor dolmaczënkù nie wëmówiòł w tim słowie labializowónégò zwákù. Labializacjò samòzwákù *u* pò spòłzwãkach: *k*, *g*, *ch* (*h*), *p*, *b*, *f*, *w*, *m*, w kaszëbsczim przekładze *Сказки о рыбаке и рыбке* w ògle nie je òznócziwónò, a kaszëbsczì labializowóny zwák *ù* òznóczóny je lëtrã *u*, np.: *starku* (16 wers), *naszëmu* (32 wers), *vékupjc* (34 wers), *vékup* (wersë 36, 40), *puscët* (37 wers), *stréchu* (wersë 39, 60, 63), *kòzuszku* (105 wers), *hulka* (105 wers), *njepudesz* (132 wers), *burzò* (183 wers). Labializacjã *u* na zòczãtkù słowa òznóczò sã pòstawionã w przòdkù lëtrã *w*: *wu* (wersë 2, 58, 179, 196, 200), *wurzsł* (19 wers), *wuchvòcët* (30 wers), *wuktonę* (wersë 48, 70, 93, 138, 189), *wurãgó* (83 wers), *wugrészla* (124 wers), *njewumjejesz* (125 wers), *wuróczéla* (128 wers), *zówusznjçã* (128 wers), *wuzasł* (155 wers), *wupòdò* (156 wers), *nòwukã* (167 wers), *wuszla* (199 wers).

W òbrëmienim kònsontycznégò systemù nót je téż dac bòczënk na depalatalizacjã westrzòdkòwójãzëkòwèch spòłzwáków *ć*, *dź*, *ś*, *ź*, jaczé przeszłë w przédnojãzëkòwò-zãbòwè *c*, *dz*, *s*, *z*; w dolmaczënkù na kaszëbiznã *Сказки о рыбаке и рыбке*, pòjawilë sã fòrmë z kaszëbieniem, np.: *zapuscët* (wersë 7, 9, 11), *trzédzesce* (4 wers), *zémé* (4 wers), *trzeci* (11 wers), *proséc* (14 wers), *proséta* (15 wers), *puscé* (16 wers), *vëpuscët* (22 wers), *jidzé* (26 wers), *dostac* (33 wers), *vékupjc* (34 wers), *brac* (wersë 36, 40), *puscët* (37 wers), *bãdze* (56 wers), *wòłac* (67 wers), *njedzela* (117 wers), *szlachcãnkã* (wersë 88, 99, 121, 130, 141), *wòłac* (91 wers), *vjdzì* (wersë 103, 148, 183), *pjrczenje* (108 wers), *njedzela* (117 wers), *stëpjc* (125 wers), *gadac* (125 wers), *vésmyje* (126 wers), *spjerac* (129 wers),

smjejesz (129 wers), *wòtac* (135 wers), *zòs* (140 wers), *grozni* (153 wers), *végnac* (160 wers), *ce* (168 wers), *dosc* (180 wers), *pòvjedzec* (181 wers), *jidze* (182 wers), *złoscé* (184 wers), *wòtac* (186 wers), *robjc* (191 wers), *zòs* (202 wers).

Dłò òznòczeniò palatalnèch lèpnèch spòłzwàków àutor dolmaczènkù ùżewò lètrè *j*, np.: *vjèlgjého* (wersè 2, 37, 193), *człovjeczim* (15 wers), *pòvjedzèł* (29 wers), *wòdpòvjòdò* (wersè 48, 54, 70, 75, 93, 100, 138, 143), *zdzévjèł* (123 wers), *panovje* (wersè 150, 161), *stròzovje* (153 wers), *dvjèrzech* (163 wers), *ledvje* (164 wers), *vjedno* (170 wers), *pòvjedzec* (181 wers), *mje* (72 wers), *komjn* (80 wers), *njewumjejesz* (125 wers), *vèsmjeje* (126 wers), *szémjå* (185 wers), *mje* (wersè 16, 51, 73, 97, 131, 178, 179), *mja* (wersè 21, 34), *bjòj* (wersè 55, 76, 101, 131, 144) *trapje* (104 wers), *stèpjç* (125 wers), *spjerac* (wersè 129, 180). Równak czej pò mitczim lèpnym spòłzwàkù nachòdò sã *i*, tej mitkòsc zapisywò sã lètrå *j*, np.: *vjci* (59 wers), *makòvjci* (106 wers), *vjtòjze* (113 wers), *rozjadovjta* (127 wers), *vjna* (151 wers), *vjtòjze* (157 wers), *stovamj* (157 wers), *topòrkamj* (164 wers), *vèkupjc* (34 wers), *robj* (140 wers), *robjc* (191 wers), *pjrzcenje* (108 wers). Lètrå *j* òznòczò sã téz palatalnosc jinèch spòłzwàków, m.jin, kaszèbszczégò zwàkù *ń*: *njewòdè* (5 wers), *nje* (wersè 13, 31), *njeczèł* (21 wers), *njedaje* (51 wers), *njejiscé* (wersè 55, 76, 101, 144), *kłanjòj* (wersè 64, 86, 120, 174), *njedò* (wersè 73, 97), *njnjechce* (wersè 98, 141, 192), *njeho* (115 wers), *njedzela* (wersè 117, 169), *panjå* (121 wers), *njevezdrza* (159 wers), *oceanje* (wersè 177, 194).

Te spòłzwàczy, jaczé òd kùńca XV stalatégò pòdlégałè IV pòłszi palatalizacji, hewòtno *k*, *g*, na kaszèbszczi jåzèkòwi òbéndze bëłè pòddóné dali jidåcym procesóm. W kaszèbszczim jåzèkù spòłzwàczy *k*, *g* w pòzycji przed *i* abò *e* przeszłè w afrikatè *cz*, *dż*. W dolmaczènkù bójczy Pùszkina zwàczy te òznòczóné sã jakno *kj*, *gj*, np.: *vjèlgjého* (wersè 2, 37), *vjèlgjè* (66 wers), *wòkjenkè* (82 wers) *glèbòkje* (199 wers), abò jakno *kj*, *gj*: *drégj* (9 wers), *kjdzå* (10 wers), *szèrokkjch* (27 wers), *starészkj* (wersè 28, 57, 58, 102, 146, 201), *vjèlgjm* (29 wers), *dzirzkj* (36 wers), *ribkj* (wersè 40, 63, 119), *chatépkj* (78 wers), *vjèlgj* (90 wers), *drogjm* (105 wers), *pòcòrkj* (107 wers), *bócèkj* (109 wers), *krolevskj* (147 wers), *pjerznjkj* (152 wers), *topòrkj* (154 wers), *dzirzkj* (180 wers).

W XIX-wieczny grafii jinak jak dzysò zapisywóny bëł téz lèpny zwåk *w*. W kaszèbszczim tlòmaczènkù *Wò rébòku é ribce* spòłzwåk nen òznòczóny je lètrå *v*, np.: *taskavè* (23 wers), *stova* (23 wers), *svè* (wersè 26, 33), *vałach* (27 wers), *rozvòlò* (42 wers), *vama* (77 wers), *vdzék* (166 wers), *stégòv* (171 wers), *vèsèlò* (171 wers), *provadzå* (172 wers), *słova* (181 wers), *rozvalonè* (204 wers).

W kaszèbszczi wersji bójczy Pùszkina pòjawilè sã dwie fòrmè, w jaczych westrzòdkòwójåzèkòwi zwåk *ń* przeszedł w przednojåzèkòwò-zåbòwi zwåk *n*: *vładczinå* (176 wers), *vładczinå* (193 wers); ta znanka typicznò je dlò nordowégò dialektu kaszèbszczégò jåzèka. W pierszi z przewòlónèch fòrmów – *vładczinå* (176) – mòzèmé téz zaòbserwòwac proces bëlaczeniò, jaczi òstòł téz òdnotéro-

wóny w słowach: *zlota* (108 wers), *kòlnèrz* (162 wers), *dlugo* (200 wers), *zèla* (178 wers). Bèlaczènié též je znanką przirodną dlò niechtèrnèch nordowèch gwarów, m.jin. dlò gwarè wsè Sławòszèno, równak w dolmaczènkù bójczy Pùszkina pòkazywò sã òna niekònsèkwèntno. W òbrèmienim kònsònatèžnè nót je též dac bòczènk na przèmiòr *pjerznjkj* (153 wers), w jaczim ùchòwóny òstòł archajiczny spòłzwăk *rz* w mól zwăkù *r*.

W analizowónym dolmaczènkù pòjawiłè sã též przèkładè przeńdzeniò pierwsznégò karna spòłzwăków *rs* we wtòrznè karno *rz*: *dzirzkj* (36 wers), *gburzczanką* (wersè 87, 98), *pjrczenje* (108 wers), *dzirzkj* (180 wers). Zjinaczenia w karnach spòłzwăków òbjimają též, tipicznè dlò kaszèbszczich gwarów, ùproscenia karna kònsònantów w słowie *dze* (168 wers), jaczé w lèteracczi kaszèbiznie mò pòstac *gdze*. W przèkladze bójczy Pùszkina zarejestrowòno òstała též dialektalnò fòrma *barzo* (155 wers), w jaczim nie zaszedł proces zanikniącò przèdnojăžèkòwégò zwăkù; w teròczasny lèteracczi kaszèbiznie pòwszechnò je fòrma *baro*.

Na pògrãnczim fòneticzi i fleksji czy nót je rozezdrzewac zapisènk i wèmòwã kùnòszków znankòwników w genetiwie pòjedinczny lèczbie, np.: *vjèlgjèho* (wersè 2, 37, 193), *vjèlgjèho* (176 wers), *novèho* (52 wers), a též kùnòszków a též znakòwnikòwèch zamionów w nym przèpòdkù: *twojèho* (25), *samèho* (2 wers), fòrmów òsobòwégò zamiona *on* w genetiwie: *jeho* (wersè 14, 46, 68, 92, 136, 160, 187), *njeho* (wersè 115, 159, 165), *ho* (wersè 164, 172), a též fòrmów zamiona *co* w nym przèpòdkù: *czeho* (wersè 47, 69, 93, 188). Cèlã taczègò zapisènkù je òdzdradzeniè wèmòwè kùnòszka znankòwników i zamionów w genetiwie pòjedinczny lèczbè. Wèmieniony kùnòszk w gwarze Sławòszèna je realizowóny jakno *-eue*. W teròczasny lèteracczi kaszèbiznie kùnòszk ten mò pòstac *-ègò*.

W òtmianie znankòwnikòwèch zamionów nót je též dac bòczènk na fòrmè genetiwiù białogłòwsczègò òrtu pòjedinczny lèczbè, jaczé w dolmaczènkù bójczy Pùszkina mają dialektalny kùnòszk *-è* (w òrtografii Cenòwè zwăk zapisóny nă lètrą je równy samòzwăkòwi zapisywónémù dzysdnia jakno *é*): *swòjè* (wersè 78, 201). Analogiczny je zapisènk w genetiwie òsobòwégò zamiona *òna*, jaczé mò fòrmã *njè* (wersè 172, 196). W teròczasny kaszèbiznie znankòwnikòwé zamiona w òmòwiónym tuwò przèpòdkù mają kùnòszk *-i*, a òsobòwé zamiono mò pòstac *ni*. Zato w akùzatiwie w tlòmaczenim Cenòwè òdnotèrowòno òstała fòrma personowégò zamiona *ja* (37 wers), jakò w dzysdniowim lèteracczim jăžèkù mò pòstac *jã*. Gwarowi kùnòszk pòjawił sã též w instrumentalu wielny lèczbie zamiona *ten*, hewòtno je to kùnòszk *-émj* w słowie *témj* (157 wers); w dzysdniowi kaszèbiznie w nym przèpòdkù ùziwóny je kùnòszk *-ima* / *-yma*.

W deklinacji jistników interesèjácè wèdòwò sã též twòrzeniè fòrmów instrumentalu wielny lèczbè za pòmòcã kùnòszka *-amj*: *woknamj* (79 wers), *słowamj* (157 wers), *topórkamj* (164 wers). W instrumentalu chłòpsczègò òrtu pòjedinczny

lëczbë dolmaczéra zwënëgòwòł kùnòszk -*ę*, np.: *wuktonę* (wersë 48, 70, 93, 138, 187), *Bògę* (wersë 55, 76, 101, 144), *stołę* (149 wers), *meżę* (171 wers), *wògònę* (198 wers) – wedle mòdła òtmianë nordowëch gwarów. Zato jistniczi białogłowszczégò òrtu, jaczé w nominatiwie kùnćzą sã na -*ò*, w genetiwie pòjedinczy lëczbie mają kùnòszk zapisywóny przez Cenòwã jakno -*é* (lëtra *é* brëkòwónò je na òznaczenié szwa): *stanjè* (116 wers). W òtmianie jistników nót je téż dac bôczënk na archajicznã gwarowã fòrmã chłopszczégò òrtu pòjedinczy lëczbë w lokatiwie: *na prodze* (203 wers). Trzeba jesz róz przëwòłac fòrmã *rebëlijã* (140 wers), w jaczi w akùzatiwie pòkazywò sã archajiczny gwarowi kùnòszk -*ą*.

W òbrëmieniem fleksji czasnika w kaszëbsczi wersji bôjczy Pùszkina trzeba dac merk na fòrmë rozkazownika z zakùnczeniem -*i* / -*é* (lëtra *é* òznòczò ù Cenòwë szwa): *puscé* (16 wers), *jidzé* (26 wers), *njejiscé* (wersë 55, 76, 101, 144), *vrocé sę* (wersë 63 86, 120, 174), *véprosé* (64 wers), *njelezé* (168 wers). Fòrmë rozkazownika z zakùnczeniem -*i* / -*é* sã typiczné dlò nordowi kaszëbiznë, téż dlò gwarë wsë Sławòszëno.

Dòwny mionoczasnik ùszlégò czasu aktywny stronë w kaszëbsczim jãzëkù je zwënëgòwóny w fòrmach archajicznégò ùszlégò czasu i fòrmach ùszlégò czasu zesadzonégò z personowégò zamiona (abò jistnika w 3. òsobie) i przëwòłónégò wëzi mionoczasnika. W nëch kòstrukcjach mionoczasnik w białogłowszczim òrce mòże pòdlegac kòtrakcji; zakùnczenia -*ąta*, -*ąta* (-*ęta*) sã skrócóné do pòstacë: -*a*, rzadzy: -*ã* (-*ę*), co je widac w òslédnëch przëmiòrach w dolmaczënkù bôjczy Pùszkina: *zacę* (14 wers), *przepłënë* (wersë 46, 68, 92, 187), *przeplënë* (136 wers), *chlustnę* (198 wers), *gòda* (32 wers), *chca* (33 wers), *mja* (wersë 21, 34), *vékupjabé* (35 wers), *njevezdrza* (159 wers), *kòza* (160 wers).

Ûjëté w kaszëbsczim tlòmactwem *Wò rébòku é ribce* w kòstrukcjach ùszlëch czasów fòrmë mionoczasnika ùszlégò czasu aktywny stronë chłopszczégò òrtu czãsto mają dialektalnã przirodã, jakò przejówiò sã w tim, że sã òne zakùnczoné na -*ęł*, *èł*: *łovjèł* (5 wers), *przestraszèł* (19 wers), *rébaczèł* (20 wers), *zapusczèł* (wersë 7, 9, 11), *njeczèł* (21 wers), *vépusczèł* (22 wers), *przédeł* (23 wers), *vrocèł* (wersë 28, 57, 78), *pòvjedzèł* (29 wers), *wuchvòczèł* (30 wers), *njehèł* (36 wers), *pusczèł* (37 wers), *véproszèł* (wersë 61, 85), *vrocèł* (wersë 102, 146), *zdzévjèł* (123 wers), *vésmjèvjèł* (165 wers), *zdeł* (200 wers), *njedozdzèł* (201 wers).

W słowòbudowiznowim systemie nót je dac bôczënk na wëzwëskanié w dolmaczënkù bôjczy Pùszkina deminutiwnëch fòrmów nié leno jistników, ale téż przëczasnika: *pérzinkę* (44 wers), i zamiona: *njck* (197 wers). Trzeba pòdsztrëchnãc, że dlò wszëtczich kaszëbsczich gwarów przirodné je czãsté ùsòdzanié zdrobnialëch fòrmów òd rozmajitëch partów mòwë.

W zasygù syntaksë w teksce dolmaczënkù wëkònónégò przez Cenòwã czëkawé sã zesadzoné zdania òkòlnikòwé cëlu z wskòzywòczã wespółëznë *cobé*: *Chcë wladczinã béc wòlnã królowã (...), cobé zlotò mje tę ribka służëta.* (wersë 176-178); *Chce wladczinã béc vjèlgjèho mòrza (...), cobës ji sama służëta* (wersë

193-195). W tlómaczenim bójczy Pùszkina mómě též do ùczinkù z charakteristycznym dlò kaszëbszczégò jĀzĚka czĀstim ùžěcym przědówkù wěròzonégò zamionĀ, np.: *to mòrze* (66 wers), *ta baba* (75 wers), *tĀ babĀ* (191 wers). W dolmaczěnkù pòkazywò sĀ též colemało typicznò dlò nordowégò dialektu wiĀżěna ě òznòczónò kòl Cěnówě jakno ě (wersě: 4, 19, 20, 46, 64, 68, 77, 92, 123, 145, 187), abò jakno *E*, czej je òna zapisónò wiòlgĀ lětrĀ (wersě 23, 164, 179, 181, 185, 185, 196, 199).

W òbrěmienim leksycki w przěkĀdze bójczy Pùszkina ùwòdzi wěmògò neòlogizm *věsabarka* (38 wers), jakò mògĀ běc ùsazonò òd czasnika *barkniec* (*barchniec*), abò òd jistnika *bark* (*barch*), a jakò je tlómaczěnkĀ ruszczi fòrmě czasnika ‘забранила’. Interesějącò wědówò sĀ též neòlogizm *zmjrzaĀ*, jaczi synonimĀ je słowò ‘pòkòjnò’, a chtěrna òsta ùrobionò òd kaszëbszczégò jistnika *zmir* ‘pòkù’. Z pòloniznów – w děrżěniu intercnacionalěznów – nót je wěmienic jistnik *rebělijò* (140 wers); trzeba též przěwòĀac germanizmě: *doch* (16 wers), *děcht* (42 wers), *trapa* (104 wers). Czekawima gwarowima słowama sĀ nòslědně leksemě: *kòĀ* (8 wers), *kjĀza* ‘mòorskò tròwa’ (10 wers), *nara* (84 wers), *hulka* ‘biòĀi òkrĀgli biaĀogłòwsczi czòpk, zrobiony z tiulu, krochmalony i pòmòrlony wkòĀ głowě’ (105 wers), *snòzi* (109 wers), *gvěsno* (124 wers), *gzik* (124 wers), *rozjadovjc sě* (127 wers), *wuròczěc zòwusznjĀ* ‘czidnĀc kògòs w pòĀgĀbk’ (128 wers), *kò* (158 wers), *vějtale* (202 wers).

Przeprowadzonò analiza wěkòzaĀa jĀzěkòwě znanczi tekstu kaszëbszczégò dolmaczěnkù *Сказки о рыбаке и рыбке* AleksĀdra Sergiejewicza Pùszkina we wszětczich pòssystemach jĀzěka: fònetice, fleksji, słowòbudowiznie, syntakse i słowiznie. W tlómaczenim Cěnówě z jedny stroně pòkazywajĀ sĀ fòrmě stwòrzony przez CěnówĀ lěteraccki kaszëbizně, z drědzi wěstĀpiwajĀ w nim wielně gwarowě znanczi typiczně dlò domòcégò sławòszinščégò dialektu dolmaczěrě. PrzěkĀd *Wò rěbòku ě ribce* przědstòwiò normĀ kaszëbszczégò jĀzěka ùstanowionĀ przez FlorianĀ CěnówĀ w XIX stalatim. Dokònónò lingwisticznò analiza kaszëbskòjĀzěczny wersji bójczy Pùszkina pòkòzywò též wielně archajiczně znanczi kaszëbizně Cěnówě.

Hanna Makurat

**Language features translated into Kashubian fable titled
The Tale of the Fisherman and the Fish
by Alexander Sergejevich Pushkin**

SUMMARY

The article is a linguistic analysis of the translation from Russian into Kashubian Alexander Sergejevich Pushkin's fable titled *The Tale of the Fisherman and the Fish*. The translation into Kashubian was made in the 19th century by Florian Ceynowa and it is titled *Wò rébôku é ribce*. The translation analyzes were done on all levels of the language: phonetic, morphological, syntax and lexical. The studies have shown numerous features of the northern dialect of the village Sławoszyno in Ceynowa's translation. Language of the translation of Pushkin's fable showed the nineteenth-century literary Kashubian. This is the language standard proposed by Florian Ceynowa.